

Cerkvena glasba,
kakošna je
in kakošna bi morala biti.

Spisal
P. H. Sattner.

Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega knezoškofijstva.

Založilo Cecilijino društvo v Ljubljani.

Natisnil R. Milic.

Cerkvena glasba,

kakošna je

in kakošna bi morala biti.

Spisal

P. H. Sattner.

Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega knezoškofijstva.

Založilo Cecelijino društvo v Ljubljani.

Njih

Prezvzišenosti, milostljivemu

gospodu gospodu

D^{ru.} Janezu Zlatoustu Pogačar-ju,

knezožhofu ljubljanskemu,

komturju ces. avst. Leopoldovega reda,

blagemu pokrovitelju

Cecilijinega društva

v veliki ponižnosti in spoštljivosti

pokloni

pisatelj.

№ 111

Prezvišnosti, milostjivemu

gospodu gospodu

Dr. Janu Nlatovu Pogorcu

institucije in ustanove

institucije ces. avst. kraljevstva

institucije in ustanove

Geografska družba

v velikih količinah in splošno

institucije

institucije

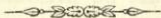

MA 505/1968.

Kazalo.

	Stran
Predgovor	1
Gregorijansko petje ali koral	7
Večglasno petje in godba	13
Inštrumentalna godba	16
Orgljanje	23
Pevska šola	29
Služba božja	36
Blagoslov s sv. Rešnjim Telesom	44
Druga cerkvena opravila	47
O dolžnosti duhovščine gledé cerkvene glasbe	49
Sklep	54

Predgovor.

Glasba ima neprecenljivo moč v sebi gledé odgoje in izolike človeškega duha, ako je v resnici to, kar ima biti, in sicer zato, ker izhaja iz človeškega serca in zopet vanj ide. Sercé pa je sedež raznih čutil, toraj je glasba jezik ali govorilo čutil. Imenitnost glasbe so vsi učenjaki in modrijani spoznali, bodisi v starem ali novem času. Plato in za njim Cicero sta terdila, da ni moč postaviti glasbe podreti, da ne bi se ž njo poderla tudi podlaga države.

Najimenitniša postava glasbe — umetnije sploh — je pa resnica. Brez resnice ni lepote, ne blagoglasja in blagoslova. Imenitnost glasbe je sv. Cerkev, koja spoznala in jo že od svojega začetka v posebno varstvo vzela. Skerbno jo je gojila in jo v liturgijo vpletla. Celó pri najsvetejšem opravilu, pri sv. maši jo je vpeljala, vendar pa ji meje odkazala, v katerih se smé gibati. Kakor druge umetnije, tako se je tudi cerkvena glasba razvijala; in kakor je bilo versko prepričanje narodov bolj živo, razcvela se je tudi ona; je pa vera pešala, propadala je tudi glasba.

V najlepšem cvetu je bila po Tridentinskem zboru, kateri je razna pravila in določila izdal,

kaka naj bo cerkvena glasba. Konec 16. in v začetku 17. stoletja so živeli najslavniši mojstri, ki so cerkveno glasbo povzdignili na najvišjo stopnjo. Najimenitniši cerkvenoglasbeni klasiki tistega časa so: Palestrina (Giovanni Pierluigi), Nanini, Allegri, Vittoria in Tom. Baj. Ti možje so vstvarili res veličastna dela in njihove skladbe je postavila Cerkev za izgled prave cerkvene glasbe.

Kakor hitro pa je jela posvetna glasba na lastne noge postavljati se, in se je rodila opera, začeli so skladatelji ná-njo pozornost obračati. Glasba se je vedno bolj modernizirala, muzikalna orodja so večjo popolnost dosegla, orchester je vgajal ušesom. Tudi v cerkev so vpeljali orchester, skladatelji niso cerkvenih določil spolnovali, strigli so liturgične besede, kakor se jim je ljubilo. Ozirali so se bolj na inštrumente kakor na petje, toraj je orchester imel prvo besedo. S časoma so vpeljali svetne teatralne arije, cele bande so pustili igrati na korih, in kmalo se je raztergala vsa vez med altarjem in pevskim korom. Duhovščina se je premalo upirala in morebiti sama malo spoznanja imela. Klasiki so šli v kot in nastalo je žalostno stanje za cerkveno glasbo. Izginila je sveta resnoba, vrinil pa se je sveteni duh. Vzvišena umetnost je izlekla belo duhovsko oblačilo, in se je pokazala v zapeljivi napravi. Pa nikomur se to ni čudno zdelo, niti duhovnikom niti ljudstvu. Čem večji praznik je bil, tem večji cerkvene glasbene bedarije so vpeljevali. Kdo bi jih vse naštel? Tudi nočem poskušati. Razvidno je vendar iz

tega, zakaj večči muziki cerkvene glasbe sarkastično zasmehujejo, zakaj jo prezirajo, da poštenega katoličana sercé boli.

Te žalostne razmere trajale so do sedanjega časa in žalibog še povsodi ne prenehujejo, akoravno se učeni in cerkveni možje vpirajo za zboljšanje cerkvene glasbe. — Kmalo v drugi četertini sedanjega stoletja našli so se omikani in navdušeni možje, ki so dokazali žalosten stan cerkvene glasbe ter se prizadevali tudi druge k temu spoznanju pripeljati bodisi z vrednimi skladbami, ali pa z literarnim delovanjem. Med te štejemo umerlega Ortlieb-a, Oberhoffer-ja, B. Mettenleiter-ja, Birkler-ja, Kothe-ja in zlasti Proske-ta. Ali vsa ta prizadevanja ostala so osamela. Manjkalo je popularnega, navdušenega in vstrojajočega moža. Našel se je v osobi Fr. Witta, čigar imé je danes že slavno znano. Leta 1866 je začel izdajati dva cerkveno glasbena časnika, „Musica sacra“ in „Fliegende Blätter für kath. Kirchenmusik“. V teh organih je bičal dosedanje nespodobnosti, podučeval, kritikoval in hvalil, kar je bilo hvalevrednega. Podajal je v prilogah izgledne skladbe, ter s krepko roko pričel reformo.

Leta 1867 vstanovilo se je splošno cecilijino društvo in sv. Oče Pij IX. so družbina pravila poterdili s posebnim pisanjem (Breve) 16. decembra 1870. Iz tega posnamem le drugo točko splošnih pravil, ki se glasi:

„Da se doseže namen društva, pospeševati „namreč liturgično in cerkveno glasbo v duhu sv.

„Cerkve, natančno po cerkvenih določilih, prizadevalo se bode društvo: 1) da se bo gregorijansko petje, ali koral povsodi vpeljal, in figurirano, mnogoglasno petje, kolikor cerkvenim zahtevam vstreza, razširjalo, naj bodo skladbe starejšega ali novejšega časa. 2) Sv. pesmi, katere ljudstvo pri nekaterih opravilih poje, naj se ohranijo, ako cerkveno-pravnim postavam ne nasprotujejo. 3) Cerkevna določila gledé orgelj in družih pripuščenih inštrumentov imajo se natančno spolnovati. 4) Ako bi se ta pravila po nekterih manjših cerkvah in po deželi ne dale precej spolnovati, treba je vendar na vsi moč delati, da se liturgična glasba privede v boljše stanje.“

K sklepu pravijo sv. Oče, naj se temu pismu pokorščina skaže in spoštljivost, in da naj bo brezvspešno in ničevno vse, karkoli in od kogarkoli bi se vedno ali iz nevednosti proti njemu ravvalo.

To poterdilo in blagoslov sv. Očeta sta res obilen sad rodila. Društvo se je razširilo na tisuče udov, spoznanje je močno proderlo, vredne skladbe, lahke in težje so kakor iz tal rasle. Društvo je večkrat zborovalo v občnih ali pa v dijecezanskih shodih, pri katerih nikdar ni manjkalo podučnih in navduševalnih govorov, ter izglednih produkcij. Ravno zbori so največ pripomogli, da se je cecilijanska ideja tako hitro razširila in da so vsi stanovi jeli pozornost obračati na cerkveno

glasbo. Šesti občni zbor, ki se je konec avgusta l. 1876. v Gradci obhajal, imel je tudi na nas Slovence mogočni vpliv. Tudi pri nas se nekaj let sem vpira peščica mož pridobiti cerkveni glasbi staro veljavo in lepoto, ter vravnati jo po cerkvenih pravilih. Pa kaj more ta peščica proti večini, ki se je popolnoma vdala modernemu krojaču, ki niti ne vé, je li Cerkev kedaj kaka določila izdala gledé cerkvene glasbe, ki si prizadeva vstrezati le ljudstvu, ki goji puhlo, mehkužno glasbo, katera ušesa žgače, sercé pa merzlo pusti: z eno besedo, glasbo, ki naravnost nasprotuje liturgičnim pravilom. Šlo je tedaj več taticih, ki so že prej prisegli k Wittovi zastavi, v Gradec učiti se praktično, česar se iz knjige ne da učiti, ter prinesli nazaj pomnoženo navdušenost, bolj temeljito razumnost. In še ni leto preteklo, vstanovilo se je v Ljubljani po njihovem prizadevanji enako cecilijino društvo, z najboljšimi nameni, ne pustiti cerkvene glasbe hoditi kakoršnokoli pot, ampak natanko vravnati jo po pravilih sv. Cerkve, ki ima pravico določevati v vsem, kar spada k božji službi, k liturgiji.

To se dá lepo slišati, in človek bi mislil, no, zdaj bo pa kmalo boljše po naših korih. Res, sim ter tje se je vnela iskrica resničnega cecilijanstva, sem ter tje se je zopet oglasil zapuščeni in prezirani koral, ki doslej še ni ljudem bobnice (Trommelfell) poškodoval; šle so spat lahkomišljene skladbe, retirirale so pavke, na njih mesto pa so prišle pobožne od Cerkve poterjene skladbe, ki

merijo na sercé, ki človeka ne spominjajo svetnih arij, ampak ga mogočno pretresejo in k pokori budé, v veličastnih harmonijah mu predočijo slavo božjo in nebeško veselje vlivajo v našo dušo. Ali Bogu bodi potoženo, neizmerno večje je število tistih, ki se še vklanajo staremu bogu, ki o reformi nič vedeti nočejo, ki se izgovarjajo z ljudstvom, da take glasbe prenašati ne more, ki za nobeno prepričanje ne marajo, ampak „sicut patres nostri fecerunt, ita et nos“ (kakor so naši očetje delali, tako tudi mi). In žalibog tudi večina duhovnov ne mara za to prepričanje; vendar o tem pozneje.

Podlago ali fundament smo položili, ali treba tudi hišo sezidati in olepšati jo. Ne zadostuje, če se iz Ljubljane ali od drugod bere dopis, kako se je tù in tam veršila lepa slovesnost s pravim cecilijanskim petjem; ni dovolj, ako se le po večjih cerkvah goji pravo cerkveno petje, po malih mestih in po deželi pa vse koraka staro pot. Tudi v najmanjši gorjanski cerkvici se obhaja presveta skrivnost ter verno ljudstvo pričakuje spodbudevanja po nebeškem petji. S kratka, reforma cerkvene glasbe ostane polovičarska, ako ne obseže vsih krajev, ako vsem ne prižge luči spoznanja. Praktična in splošna mora postati, potem je upati sadu!

Vprašajmo pa po deželi, kogarkoli, zakaj se ne poprime cecilijanskih načel, odgovoril nam bo, da to je le za mesta, na kmetih ni močí za petje in družih pripomočkov. Jaz pa pravim, tudi v najmanjši fari se dá osnovati pošteno cerkveno

petje, ako se le hoče. Dirigent mora imeti dobro voljo in biti cerkvenega duhá, zraven mora imeti tudi potrebno vednost in tehnično izobraženost; vendar ta slednja se kmalo pridobi, ako ima on voljo in se zavé svoje dolžnosti. Se vé, kdor se nič ne prizadeva za daljno izobraženje, ta vedno ostane pri tem, kar je enkrat znal in je, tako rekoč suženj svojih razvad.

Namen teh listkov je tedaj pevovodjem pokazati njihovo dosedanje delovanje, živo v spomin klicati jim dolžnost gojenja prave cerkvene glasbe in jih v kratkem napeljati, kako in kje začeti, da se reforma glasbe zljajša. G. duhovnom pa naj bo priporočilo, to delo ne samo pevovodjem nalagati, ampak z besedo in djanjem pomagati, razlagati, podučevati in vse storiti, da se mnogoverstne zapreke odstranijo. Če le nekoliko tega dosežem, ne bode mi žal, da sem verh drugih poslov prevzel še to breme, naloženo mi po slavnem odboru cecilijanskega društva.

Gregorijansko petje ali koral.

Koralno petje se je pričelo s začetkom katoliške cerkve. Kadar so se prvi kristjani k božji službi zbrali, prepevali so vselej. To nam spričujejo katakombe z različnimi znamenji, iz katerih posnamemo, da je petje bilo imeniten

del liturgije. V 4. stoletji so se škofje prizadevali petje raznih občin enakomerno vravnati (Conc. Laodicææ 364). Zlasti pa se je trudil sv. Ambrož za spodobno petje. Na podlagi samo štirih gerških tonovih načinov: D—d, E—e, F—f, G—g je zlagal himne, antifone in svete pesmi za ljudstvo, ter jih vpeljeval pri božji službi. Razločeval je dolge in kratke zloge in imel tudi nekak rythmus. Gregor Veliki (papež od 590. — 604. l.) šele je zbral, vredil in popravil napeve, ter temelj položil pozneje tako imenitni rimski šoli.

Gregorijanski ali rimski koral je tedaj enoglasna (unisono) melodična zveza glasov, brez določnega takta, brez harmonije, čigar rythmus se ravna le po jeziku. Zavaljo teh lastnosti koral lahko poje cela občina, in v tem ima prednost pred figuralnim petjem. Pelo se je pa tudi koralno vse čase do današnjih dni. Vzrok, zakaj to petje danes vsem ne dopade je pa ta, ker je velik del kerščanske občine mlačen postal in posveten; in tam, kjer ni prizadevanja za pobožnost in svetost, tam ni pevcev, da bi radi prepevali koral, tam ni prijateljev in navdušenih poslušalcev gregorijanskega koral. Pa mu tudi zato niso prijazni, ker ga v njegovi krasoti še prav slišali niso. Pri nas po kmetih in malih mestih še morebiti veliki teden ne pojó koralno, in če, — Bog vé kakó? Jaz sam sem samo trikrat lepo koralno peti slišal; 1876. leta v Gradcu, potem, če se ne motim, leta 1873. na vernih duš dan v Ljubljanski stolnici, in pri otvorjenji cecilijanskega društva ravno tam.

Moram pa reči, da taki koral se mora vsakemu prikupiti; tako mogočno in zopet tako nežno je donelo zlasti v Gradcu, da je človek mislil angeljce čuti, ne ljudi.

Tudi pri nas bi se človeku kmalo prikupilo to petje, ko bi bilo mogoče stanovitno kak izgled postaviti, kakor pri kiparstvu ali slikariji. Toda glasovi izginejo kakor duhovi, pričujočim ostane le globok vtis. Kdor ni slišal, ne more soditi. Slišati moramo, drugače se ničesa ne priučimo; zakaj iz samih brošur ne moremo vedeti, kako se koral lepo izpeljuje. Želeti bi bilo tedaj, da se prav skerbno goji koral vsaj v stolnici, kamor marsikdo večkrat tudi iz dežele prihaja; posebno pa naj bi pri občnih zborih ta točka zastopana bila.

Je pa koral res tolike vrednosti, kakor se tù poslavlja? Ni li nepopolen, ker mu manjka harmonije in takta, kar je bistvo moderne glasbe?

Na to odgovorim s slavnim skladateljem in pisateljem Stehle-tom: Skoraj bi se nam zdelo, da je takó; nam, ki dihamo le moderni zrak, pač ni znano, kake čudeže so Gerki delali s samo melodijo, da so namreč njihovi pevci v tragedijah nezmerno navduševali poslušalce. Čem bolj smo prosti ozkih spon, tem ložje se dviga duh, in le tako se zamoremo mogočno in patetično, nasproti pa krotko in nežno izraževati; takt in harmonija pa ste vnanji zapreki, ki nas ovirate prosto izraževati subjektivne občutke. — Vendar to ni očitanje moderni glasbi, ako rečemo, da je melodija

koralu večje vrednosti, da je žlahtna, čista in mogočna, zakaj moderna glasba si pomaga z drugimi sredstvi; kar prostosti zgubi, pridobi pa na drugi strani. Vendar če je res, da melodija, in pred vsem le melodija vsaki glasbi vrednost podeli, tedaj je več ko gotovo, da je koral glasba neizmerne vrednosti, zakaj on obstoji iz najblažje, čisto - diatonične melodije!

Koral je tako rekoč vedni „recitativ“ *), ki je največja poskušnja za vsacega olikanega pevca. V operah, kadar hoče skladatelj najglobokejše občutke izraziti, pusti takt in harmonijo; vsi instrumenti molčijo, samo da pevca ne ovirajo. To dokazuje Stehle iz Beethovnovne opere „Fidelio“ (Tödt erst sein Weib!) in Wagner-jevega „Lohengrina“ pri klicu: „Elsa, ich liebe dich!“ Vzemimo opero, katero kolj v roke, povsod najdemo največji občutke v recitativu. (Glej Weber-jev „Freischütz;“ arija „Wie nahte mir der Schlummer,“ ki je polna čutil strahú, upa in veselja, vsa mergoli recitativov.) Česar se tedaj svetni skladatelji poslužujejo, da izražujejo najvišjo stopnjo čutil, to je sistem gregorijanskega koralu, to mu da največjo veljavo.

Poslušajmo pa tudi, kaj pravijo učeni in veljavni možje o gregorijanskem koralu. Fr. Haberl, kapelnik cerkvene glasbene metropole v Ratisboni, piše v svojem delu „Magister choralis“: „Najbolj

---

*) Recitativ je nekaka sredina med govorjenjem in petjem, pevajoči govor, ali govoreče petje.

pohvali gregorijanski koral njegova lastna zgodovina. Od nekdanj v zvezi z obredi katoliške Cerkve, obsegajoč njeno liturgično življenje, najbolje priča njeno enoto. Jezik, v katerem se poje, je blaglasen in častitljiv; način petja samega jasen, priprost ali vendar vzvišen; kraj, kjer doni, je svet. Zavoljo teh lastnosti je vversten v liturgijo ter nam jasno kaže, da božja roka vlada katoliško Cerkev tudi v tej zadevi.“ — Ambros pravi v svoji zgodovini glasbe: „Ne dá se misliti vsem zahtevam katoliške liturgije bolj priličnega petja, kakor je koral“. F. G. Herder: „Preglejte ritual gerške in rimske cerkve; poslopja so, djal bi, labirinti glasbeno-poetičnega duha“. Duhoviti Thibaut imenuje ambrozijanski in gregorijanski koral „nebeške napeve in intonacije, katere, vstvarjene v najlepšem času kerščanstva, izolikane po umetnji, duhá globoko ganejo“. Znan je Mozartov izrek, da namreč daruje vso svojo slavo, ko bi bil v stanu eno samo prefacijo zložiti.

Koral je, djal bi, „*proffessio fidei*“ vsacega umetnika. Nikdo ne bo v koralu skladal, čigar sercé ni napolnjeno žive vere in vdanosti do Bogá. Pa tudi nikdo ga ne bo prav pel, kdor si k sercu ne vzame besed, katere izgovarja. Kakor pred molitvijo moramo tudi pred petjem dober namen storiti; „*ante orationem præpara cor tuum*“ (pred molitvijo pripravi svoje sercé).

Pravila, ki veljajo za petje sploh, morajo se spolnovati posebno pri koralu; da imamo namreč vedno dovolj sape v persih, da glasovi na

lahko, elastično zadoné, da se varujemo napačnega postamento, da usta dovelj odpiramo, in samoglasnike natančno, jasno in določno izgovarjamo, da posamezne besede dovelj in na pravem mestu povdarjamo. Posebno si je zapomniti, da koralne note nimajo določene veljave gledé dolgosti časa, ampak vodijo le modulacijo glasú. Koralna nota kaže le visočino ali nižino glasú — intervale, njena dolgost pa se ravna po naglasu jezika. Razločujemo sicer note v longa, brevis, semibrevis (dolga, kratka, polkratka), vendar se ni pedantično tega deržati, ampak ozir jemati bolj na jezikov naglas. — Če jih več poje, treba, da so silno pazni, da so dobro razpostavljeni, da drug drug zega natančno slišijo, in si tako rekoč od ust glasove berejo. Le tako je mogoče koral živo prednašati. Sploh naj se raji hitro in živo poje, kakor počasi in morebiti leno. Ni pa treba misliti, da bi bile za koral pogoste skušnje odveč.

Skerbno in dolgo se moramo vaditi; pevovodja naj pevcem zapoje, naj jih pozorne stori na izgovarjanje in naglaševanje té ali one besede, naj jim, da tako rečem, vdihne pravi način petja. Se vé da mora učitelj sam izgledno peti znati, če hoče kaj sadu doseči pri učencih. Slednjič je pa treba, da koral dopade, lepih, čistih glasov. Iz neustrojene kože najimenitniši čevljar ne bo naredil lepih čevljev. — Kar nam koral še najbolj prikupi, je pa to, da se zamore povsodi, tudi na najmanjšem koru izpeljati, brez stroškov ali po-

sebnih pomočkov. Ako hočemo figuralno peti, moramo imeti 6—8 glasov; koralu zadostujejo trije, dva in, če drugače ni, — eden. In če ta eden, če dva ali trije lepó pojejo, stavim, da bo Bogu in ljudem bolj všeč, kakor če jih poje 20, ki se pa cerkvenih pravil ne deržé.

Naj tedaj zadoni gregorijanski koral v naših cerkvah, naj verne navdušuje s svojo krasoto, lahkoto in vrednostjo. S tem začnimo reformirati, da se koralu zopet poprimemo; zakaj le zavoljo tega je cerkvena glasba propala, ker smo se od njega odločili. Nikar se ne izgovarjajmo s pevci ali ljudstvom. Na Dolenskem pri neki fari že eno leto večkrat koralno pojo, pa še nikdo ni godernjal. Občespoštovani župnik pa najlepši izgled dajé, ker se sam, ako le okoliščine pripusté, vversti med pevce, in navdušeno vodi njihovo petje. — Nikar vsega naenkrat ne vpeljimo, ampak z malim začnimo; malo pa dobro! Vendar nemudoma začnimo!

~~~~~

Večglasno petje in godba.

Kakor je bilo že rečeno, pevalo se je v prvih časih kerščanstva le koralno. Pa kmalo, ko so se načela harmonije bolj vterdila, vpeljali so tudi v cerkev večglasno petje. Sv. cerkev je to novo dete za svoje sprejela in ga skerbno gojila. Pa le prekmalo se je prevzelo, preziralo je svojo mater in ji pokorščino odreklo. Zategadelj bi ga

bila mati Cerkev kmalu iz hiše spodila, ko bi se ne bil našel mož, ki je dete v posebno skerb vzel in v Materino veselje spokoril. Ta mož, Palestrina po imenu, je za časa Tridentinskega zbora tri maše zložil, katerih zadnja „Missa papæ Marcelli“ za 6 različnih glasov, je vsem dopadla kot cerkve vredna glasba, in postala je skladateljem tistega časa in poznejšim izgled ali eksempl večglasnih kompozicij. Tisti čas imenujemo zlati vek cerkvene glasbe, zakaj v resnici vse se je prizadevalo Palestrinov način ali zlog skladanja posnemati; kdor ni v tem zlogu skladal, ni veljal. Tudi dandanes se ne sme imenovati vsestransko olikanega muzika, kdor ne pozna Palestrinovega zloga (Palestrinastyl), kdor ni kopal v teh, rekel bi, labirintih glasbene vednosti in umetnosti.

Kaj pa je bistvo tega zloga? Da se to bolje razume, moram prej razjasniti razloček med polifonijo in homofonijo. Homofon, enoglasno imenujemo skladbo, ki je tako vredjena, da se vsi glasovi enako vedejo; če ima sopran celo noto, ima jo tudi alt, tenor in bas; če ima prvi glas četertinko, imajo jo tudi drugi. Besede vsi ob enem izgovarjajo. Taka glasba je sicer navadno bolj lahka in razumljiva, vendar če eno in tisto reč večkrat slišiš, kmalu se je boš naveličal. To je čisto naravno. V takih skladbah ima le prvi glas melodijo, vsi drugi le tega podpirajo, toraj sami na sebi nimajo prave veljave. Drugače je to pri polifoniji. Polifonija, večglasno petje je pa tako vredjeno, da vsak glas hodi svojo pot,

vendar se lepo zлага z drugimi tovariši. Med tem ko ima v homofoniji navadno le prvi glas melodijo, so v polifoniji vsi glasovi melodični; drug za drugim se vijejo, vsak vé kaj novega povedati, ali vendar se lepo sliši v celoti. V polifoniji mora tedaj vsak glas samostojen biti, vendar se ozirati tudi na skupnost; in ravno ti pogoji jo storijo nekoliko težjo. Pa tudi homofonija je lahko težka; nam se le zavoljo tega lahka zdi, ker smo v nji vzrasli, ker je bil to naš vsakdanji kruh. Oba načina pak sta poštena in cerkve vredna; vendar resnica je: Čem bolj se približujemo klasičkom, Palestrinovemu zlogu, tem umetniši bo naša glasba, tem manj nevarnosti, da bi propala, zakaj koral je podlaga Palestrinovega zloga, iz njega je zajemal melodije.

Da se pa ta zlog prav razume, treba dolžih in temeljitih študij. Nikdo ne tirja, da bi pokmetih kar začeli polifone maše Allegrijev misere-re itd. peti; moramo pa učenja v resnici poprijeti se. Ako smo to službo prevzeli in za njo večjidel tudi plačilo prejemamo, dolžni smo v vesti službene dolžnosti tudi na tanko spolnovati, ne toliko po meri plačila, ampak veliko več iz ljubezni do Boga; zakaj vsak kristjan je dolžan v božjo čast vse storiti, dokler mu moči sežejo. Ni tedaj prav, ako organist, kakor se sem ter tje zgodi, le v nedeljo k orgljam sede, malo poškriplje, ter tako svoje dolžnosti opravljene misli; med tednom pa ne sebe niti pevcev ne vadi. To ni „de bono meliori“. Govornik v zboru se vestno pripravlja na

govor, bere to in uno, zbira tu in tam; pridigar si osnuje pridigo, skerbno oziraje se na okoliščine, čas in priložnost; le orgljavec naj gre brez priprave na kor, češ, za kmeta je vse dobro! Pa ni vse dobro niti za kmeta, ne za Bogá, komur v prvi versti cerkvena glasba gré. Sv. Cerkev je sv. opravila obdala z najlepšimi obredi, oblačila in cerkvene posode morajo biti vse lepe, snažne; le petje, ki je bistven del liturgije, naj bi bilo, kakor se komu poljubi? Nikakor ne. Najpopolniji djanje komaj zadostuje, zakaj tù gre za povišanje božje službe, tù se praznuje najsvetejša skrivnost. Kdor se tedaj zavé svoje imenitne dolžnosti, bode skerbno prebiral in izbiral gradivo, prevdarjal bo, je li to za njegov kor, in če je, bode se trudil, da se pevci ali pevke skladbe popolnoma priučijo, ter skerbno, da jo potem v cerkvi z vso pazljivostjo in resnobo pojejo. Pozneje več o tem.

Inštrumentalna godba.

Inštrumentalna godba je prav pripravna petje podpirati, zaljšati, in vtis na poslušalce pospeševati; zatoraj je cerkev ne zametuje, ampak ji rada dá mesto v svoji hiši, kot dragemu gostu. Se vé, gost se mora obnašati v tuji hiši spodobno in ne sme misliti, da je hiša le zanj. Toda, ob kratkem rečeno, godba se je davnej prevzela; tako, kakor jo zdaj navadno slišimo, ne podpira petja, ampak ga prevlada. Kdor

je imel kaj s tem opraviti, vé, kake sitnosti so. Perviĉ je težavno, dober orchester otvoriti. Treba je vsaj 8 gosel, par vijol, celo, dveh vijolonov, par rogov, klarinetov, trompete in flavte; kje je mogoĉe, toliko zbrati jih? V malih mestih gotovo ne. Pravijo, ĉe ni ĉveternih gosel pri prvem glasu, zadostujete dvojne, edinje. Pomisliti pa moramo, da je treba poleg dveh trobentaĉev 10 gosel, ako hoĉemo pravo razmerje v celem orchestru, sicer oni vse prevladajo in zakrijejo. Z eno besedo, mi v malih mestih pravega orchestra ne spravimo na noge; to, kar imamo, je poloviĉarsko (halbe Maſſregeln, feine Maſſregeln). Drugiĉ, koliko bi pa stalo, ako bi hoteli o večjih praznikih inſtrumentirane maſe imeti, se vé, poſteno aranſirane, kakor je bilo ravno omenjeno? V Graški stolnici stane taka maſa 17 goldinarjev. V neki drugi cerkvi na Œtajarskem dajejo do 500 gld. na leto samo za godbo. Mislil si bodeſ, dragi ĉitatelj, da je to, godba angeljska, v cerkvenem duhu itd. Niĉ tega. Glediſnim godcem se prej ta dan naznani; oni pridejo, niĉ ne poskuſajo, ampak kar vdarijo. Ĉe imaſ kolikaj pojma o glasbi, rekel boſ, da tudi sami mojstri koj na prvi pogled ne bodo mojstersko izpeljali skladbe, koliko manj gledišĉini muziki cerkveno glasbo; zakaj to moramo pred oĉmi imeti, da je prava cerkvena glasba popolnem razliĉna od gledišne ali svetne; vsaj taka bi morala biti. Kako more tedaj navadni teatralni godec, ki je navajen svojih manir, vtopiti se v duh cerkvenih skladeb? Kako more gledaliſĉna pevka cerkvene

kompozicije tako prednašati, da ne bi s svojim petjem spominjala nas gledišča. Tacih spominov pa ravno Cerkev ne mara, ona tako glasbo naravnost prepoveduje. Skladeb pravega cerkvenega duhá na tacih korih tako ni. Pojdi pa drugikrat tje k maši, kake skladbe se ti bodo prednašale? O mizerija! Za navadno petje se kar nič ne stori. Par žensk cvili vedno eno in tisto. Vprašaj zakaj tako, odgovorili ti bodo, da ni mogoče stalnih pevcev pridobiti, preveč stane itd. Človeka res pogreje tak odgovor; za ničvredno piskanje se izmeče toliko stotin, bi li ne bilo pametneje, stalen kor otvoriti si, posamne pevce in pevke po zasluženji honorirati, z njimi pogosto poskušati in jih polagoma pripeljati do visoke stopinje cerkvene glasbene umetnosti? Sto na eno, da bo vsakemu bolj dopadlo umetno, olikano in pobožno petje tacega kora, kakor vse lajsanje kakega polovičarskega orchestra.

Naj nikdo ne misli, da sem protivnik godbe v cerkvi; nikakor ne. Nasproti, prav dopade mi o velicih praznikih godba, ako je lepo vredjena ter vstreza cerkvenim pravilom. Zopet moram obstati, da sem le v Ljubljani enekrat slišal tako mašo v dveh cerkvah, sicer pa nikjer. Pa tudi prav res nimamo tacih skladeb za orchester, ki bi bile prav cerkvenega duhá, proste moderne gledišne barve. Težko težko da jih je 20. Greith, Mettenleiter, Witt in Brosig so jih nekaj zložili, in s temi smo skoraj pri kraji. Kaj pa Haydn, Mozart, Beethoven? Tudi ti so skladali na mašni tekst, ter v teh skladbah zapustili nam dela visoke umetniške vred-

nosti, toda manjka jim popolnem liturgičnega značaja. Zatoraj so jih davno že večji umetniki obsodili, za koncertno dvorano, ne pa v cerkev. Skoraj ne bi omenil tistih, katerih delca polnijo naše omare, in so dolgo dušno hrano dajali ljudstvu. Ti so n. pr. Schiedermeier, Bauer, Kempter, Müller, Schwert, Illovsky, Kubik et consortes. Bil je čas, ko nisem imel tega spoznanja kot zdaj; dá, dopadle so mi Schiedermeierjeve maše. Quando autem factus sum vir, evanuerunt, quae erant parvuli. Tudi neki visokočastiti duhovni gospod, ki je zdaj duša ali začetnik reforme, bil je nekdanj ves zaljubljen v Schiedermeierjevo mašo, ko so mu jo k novi maši peli in godli. V čemur človek izrase, to mu dopade. Ali prišlo je, hvala Bogú, spoznanje, in od tistega časa se mi še ni kovcalo po egiptovskih piskrih, nazprotnik sem napačnega konservatizma. Moja sodba sicer ne bo pri mnogih obveljala, reči pa smem, da se opira na obsodbo temeljito izobraženih mož, v prvi versti Dr. Wittta, čigar vspešno delovanje že dolgo v duhu spremljam in čigar prepričevalne nauke prebiram in si jih zapominjam. Dalje tudi opomnim, da bi bilo manj verjeti v temeljenemu mnenju, ko bi ne šlo za resnobno stvar, ki ne najde rada prijateljev in priveržencev. Da pridem torej z resnico na dan: Čem prej zginejo zgoraj naštetih skladatelji iz cerkveno-glasbenega repertoarja, tem ložji bo reforma, tem prej pridemo do sverhe, in to iz tega vzroka, ker so njihove skladbe posvetne, teatralne, lahkomisljene, mehkužne, katerim je treba le svetni tekst

podpisati, da bodo popolnem pripravne za vsako veselico, in nikogar ne bodo spominjale cerkve. Kdor v njih najde cerkveni značaj, ta gotovo ni druge glasbe slišal, nego to; ne pozna ali prave cerkvene muzike, ali pa gledišne ne, ter ne vé ločiti med njima. Ne morem se spuščati tukaj v dokazovanje posameznih terditev, upam pa to storiti ob priliki na drugem pripravnem mestu.

Škoda za trud, čas in denar, ki se zmeče za ničevno stvar, ko bi se vendar lahko bolj koristno oberno. Ratisbonska stolnica je metropola cerkvene glasbe, ona je mati današnje reforme, in ima na razpolaganje izverstne moči, ali nikdar ne čuješ ondi inštrumentalne maše. Ravno tako v Kolinu, Monastiru in drugih imenitnih stolnicah ne gojijo te glasbe, ker so prepričani, da je večglasno petje mirneje, bolj pobožno in cenó.

Konec vsega razpravljanja je ta: Kjer je mogoče, prav orchester skup spraviti, ter njemu dostojen pevski zbor, tam naj se goji tudi godba v mejah od cerkve postavljenih. Kjer pa tega ni moč, naj se vendar ne meče denar brez potrebe, ampak naj se oberne v boljši namen, v otvorjenje izurjenega kora, ki je za vsako priliko in vsak čas. Lahko se moli pri tihi maši, človek je vnet in prevzet, ko sliši splošno ljudsko petje ali veličastni koral, nemogoča pa je vsaka pobožnost, ako iz kora verši cvilenje in javkanje razglašenih inštrumentov, ako bobni ropotajo itd. Rajši nobene godbe, kot tako.

Ker ravno o bobnih govorim, naj omenim, da pavke nikakor nimajo mesta na cerkvenem koru iz edinega vzroka, ker jih Cerkev prepoveduje. Hvala Bogu, pri nas so kotli precej zginili, v drugih krajih si pa še slovesne maše brez pavk misliti ne morejo. Tako postavim na Dunaji. O sv. Telesu jih celó med procesijo obe-sijo kakemu možu na herbet, da zamorejo perijo-dično, na vsakih 5 minut, nanje nabijati in s trom-bami veršati. To je v resnici pravi škandal!

Govoriti mi je še o godcih, ki pri nas, zlasti po Dolenskem o „žegnanjih“ in drugih slo-vesnostih pevce nadomestujejo, in pri božji službi godejo. Stvar je že nekoliko pojenjala, ker so se plačevalci naveličali velikih stroškov, vendar se ne upajo nekteri duhovniki godbo popolnem odpraviti iz prevelikega rešpekta do ljudstva, ki godbo imeti hoče. Rad imam godbo, ako svira na tergu, na kakem vertu ali v velikem salonu, zato ker je nekaj popolnega in mogočnega, v cerkvi pa ji od-rekam vso pravico. Zadostovati bi morala splošna cerkvena postava v tej zadevi, pa Trid. škofij-stvo je izdalo še poseben ukaz, ki se glasi: „Tako imenovane bande (Harmoniebanden), kjer jih naen-krat ne gre odpraviti, naj vsaj same, brez petja v cerkvi nikdar ne igrajo. Marši, plesne točke, arije iz oper itd. so strogo prepovedane; enako tudi tako zvani tuš ali entrada“. Sploh inštrumenti nikdar ne smejo pokriti petja. Primerjajmo to v splošni cerkveni zapopadeno po-stavo z djanskim ravnanjem. Kadar se cerkvena

slovesnost bliža (mislim najbolj na podružnice), že prevdarjajo strokovnjaški (?) „cerkmoštri“, koliko godcev bi najeli; denar je pripravljen, vino v cerkveni kleti, kar še manjka, bode se z darovanjem (ofrom) pokrilo. G. župnik sicer z ramo majé, pa kaj čemo, stara navada je že to, ali boljši: gerda razvada.

Nedelja je napočila, ljudstvo vre vkup, godci so že na svojem mestu. Opravilo se prične, in ouvertura muzikalnega oddelka je kak „Höher Peter“-marš. Potem pride vojaški „Pred stolom“, za graduale in offertorium pa zopet kaj okroglega, „Schöner Schani“ ali „Zehn Mädchen“. Tako se spreminja celo mašo in krona vsega je darovanje ali ofer. Takrat, da gre ljudem raji iz pod rok, pride na versto tudi „polka“ in „mazur“. Res žalostno je, kar sem že večkrat slišal, da dobi organist ali banda povelje med darovanjem kako okroglo zaigrati, da ljudje rajši darujejo. Kdor se dá le s takimi nagibi k darovanju privabiti, tistega dar je Kajnov dar, ki ne puhti proti nebesom. Nó, opoldne je kosilo, potem pa začno godci na lastno rokó v kaki gostilni. Tù pride na versto vse, kar se je že pri cerkvenem opravilu čulo. Mladi svet se je že takrat veselil popoldneva, ko bode rajal pri sladkih (?) glasih godbe. In kaki so nasledki teh plesov, vé vsakdo. Na ta način se doseže ravno nasprotno namenu sv. Cerkve, ki rada vidi, da se verni o posebnem času in na posebnem kraji zberejo, bolj slovesne nauke prejemajo, ter z obilnim vdeleževanjem drug druzemu dober zgled dajejo, in se v veri okrepijo.

Kako lepo bi bilo, ko bi vbrano, pobožno petje to stanje še povišalo, da bi verni vsaj za nekaj časa prosti bili vsega posvetnega, ter se napojili nebeških tolažil; ne, tudi tukaj mora lulika rasti, ter, akoravno ne iz hudobije, vendar vsled zadolžene nevednosti zatreči boljša čutila. Jaz ne zamerim godcem; vsak gre za kruhom, to je istina, ali tukaj gre za stvar, ki po svojih nasledkih dalje sega, kakor mislimo.

Veliko tistih, ki imajo pri cerkvi kaj opraviti, prišlo je že tudi k spoznanju. Sem ter tje svirajo godci svete milodije, celo slišim, da v nekem kraju samo petje spremljajo, kar bi bilo še terpeti. Najboljše pa bo, ako se pri farni cerkvi osnujejo taki kori, ki se lahko delijo, če je dvojno opravilo v fari ob enem, kar je pa malo kje, ali pa če vse ljudstvo s petjem spremlja tiho sv. mašo. Zakaj tiho, povedal bom pozneje.

Toliko o godbi. Da je resnica, sem si svest. Da pa resnica oči kolje, to tudi vem. Naj mi tedaj nikdo ne zameri, da sem bil odkritoserčen, resnica mora na dan, sicer ne pridemo iz gnjilega stanja.

Orgljanje.

Iz med vseh godbenih orodij imajo le orglje pravico, samostojno nastopiti, in ne samo petje spremljati; in to zarad svojih posebnih lastnosti. Donijo namreč nekako mirno in slovesno; glas jim je močan, kar je tudi potrebno za kolikor toliko prostorno cerkev. Glasovi daleč sežejo v

globočino in višočino, in spremeni skerbé za mnogoverstni značaj glasov. Je pa tudi naj težje, orgljanja dobro priučiti si. Ako učenci konservatorija, ki se le z glasbo bavijo, 4, 6—8 let na učilišči ostanejo, da se v svoji stroki temeljito izučijo, koliko si mora prizadevati orgljavaec, ki ima še kaj družih poslov, da svojo nalogo vsaj dostojno izverši. Ravno gledé orgljanja je pri nas največja revščina. Naši orgljavci ne znajo preludirati, et „hinc illæ lacrymæ“. Učitelji, ki to službo opravljajo, se orgljanja v pripravnici niso dovelj navadili, kar je tudi nemogoče pri tako kratkem času, kakor je bilo prej, in pri tolikih študijah, kakor so zdaj. Drugi orgljavci znajo po navadi pa še manj; saj vemo, kako hitro se postane organist. Potem pa, ko so že vsi bili nastavljeni v službah, imeli so še manj priložnosti. Potrebni knjig jim nobeden ni preskerbel, s svojimi majhnimi remuneracijami si jih tudi malokdo preskerbi, „ergo quod acceperunt, hoc tradunt“, kar so prejeli, to nam podajajo. Al vendar se zahteva od orgljavcev, da igrajo resnobno in umetno. Ni sicer potrebna izvanredna spretnost v igranji, vendar pa izolikan okus, resnoben položaj in popolno znanje harmoničnega nauka. Vsak orgljavaec bi moral v čveteroglasu (im vierstimmigen Satze) pravilno igrati znati, ter razne modulacije zapamtiti si; daljše preludije pa naj bi vselej iz knjige igral, zakaj velik mojster mora biti in bogato fantazijo imeti, kdor hoče iz glave pravilno preludirati. Witt pravi, da le Bach in

Mendelssohn sta imela take zmožnosti. Kdor toraj le tako igra, brez knjige, ta bo vedno ponavljal, navadil se bo posebnih, stalnih manir, ki bodo kmalu zoperne tudi nestrokovnjakom.

Orgljavaec se v cerkvi, da tako rečem, vedno producira; tam ni časa, ne mesta, izmišljavati si. Paziti mora tudi, da z orgljanjem ne moti liturgije, da duhovna ne zadržuje, da o pravem času jenja, pred povzdigovanjem, tistim slovesnim trenutkom, ko sam božji Sin stopi v podobi kruha in vina na altar. Ostudno in pregrešno ravnajo tisti, ki ravno v teh veličastnih trenutkih, ko se verni ljud na kolenih ponižuje pred večnim Jagnjetom, ko ravno takrat zaigrajo kako posvetno, zaljubljeno arijo, postavim: „Mila lunica“, „Luna sije“. To pa ni izmišljeno, ampak se v resnici sem ter tje godi. Da jih ni sram takih lahkomisljencev! Pesnik sam jih zavrača, ker je postavil pesmi naslov: „Pod oknom“, ne pa: „Pri povzdigovanji“.

Da mi knjižica preveč ne narase, naj navedem sledeča pravila, ki jih Schenk vsakemu orgljavcu priporoča.

Pravi namreč, da naj:

1) „Vsakrat dobro prevdari, kakega značaja ima biti preludij v primeri k liturgiji in napevom“.

— On mora po večjem tistega tonovega načina (Tonart) deržati se, katerega ima pozneje napev. Kako zamorejo sicer pevci dobro intonirati, ako organist še le v zadnjem trenutku preskoči v pravi način, ter pravi „salto mortale“ naredi iz prejšnjega preludija? Tudi bo dober orgljavaec s preludijem

že takt naznanil, ter z dobro izbiro spremenov napeljal jih, s koliko močjo naj glas začnó.

2) „Skerbno naj se vadi in na pamet uči kratkih stavkov in porabljivih, vrednih preludij, ki mu prav pridejo v tisučerih slučajih, kadar mu namreč lastna fantazija odreče“. Pa pojdimo v bližnjo cerkev, in poslušajmo, kaj se igra. Iz enega akorda v družega, brez prave notranje zveze, da molčim o pravilnih modulacijah. Slišal sem organista (sit venia verbo), ki je igral, kakor bi bil imel dvoverstno ročno harmoniko poleg sebe; C-dur, G-sept. Ak.; potem G-dur, D-sept. Ak.; nato zopet C-dur in kakor je versta, ni bilo konca ne kraja. Desna roka pa naredi par trilerjev, če ni drugače s prstom potegne po klavijaturi, včasih na okroglo zavije in — to je organist, ta je za nas! — Vem pa za družega, ki si je vestno prizadeval, spodobno vravnati igranje in petje, tudi sam izverstno poje, akoravno nima posebne tehnične izobraženosti, pa kaj, toliko da ga niso s kora nesli. Podučjenja manjka, podučjenja!

3) „Nikar naj si ne upa brez teoretične in praktične priprave daljše preludije kar po svoji fantaziji igrati, ampak naj se poslužuje dobrih knjig. Brosig, Fischer, Hesse, Kewitsch, K o t h e, Körner, Rink, Riedel, Schmidt podajajo nam gradiva v obilnosti“. Kdor muzikalnične literature ne pozna, ne vé, kaj bi si omislil; zatoraj bi bilo dobro, ko bi v odboru Cecilijanskega društva volil se odsek, ki bi vedel v tej zadevi svetovati, in bi naročevanje preskerboval.

4) „Naj nikdar ne igra iz tega namena, da bi svojo tehnično izobraženost kazal in slovil; tudi ne, da bi vesela ali koperneča serca očaral, ampak Boga častil, Cerkvi služil in ljudstvo ganil. Tridentinski zbor zapoveduje: Tista glasba, bodisi orgljanje in petje, ki je mehkužna in nespodobna, nima prostora v cerkvi“.

Imenitno je spremljevanje petja z orgljami. Ako je glasbeni stavek vokalen in so se ga pevci dobro priučili, odveč je vsako spremljevanje. V Ratisboni pojejo vse brez orgelj, kjer niso obligatne. Tako petje naredi najboljši vtis, ker so pevci prosti vseh ovir; prosto se gibljejo glasovi, zdaj mogočno, zdaj tiho, kakor kaže roka pevovodje. Ako pa pevci niso prav terdni, ali je spremljevanje z orgljami obligatno, mora biti ono točno, v najtesnejši zvezi s pevskim korom; ne sme prehiteti ga, ne ovirati. Izvoliti se morajo taki spremeni, ki petja ne zakrijejo in ne prevladajo. Kdor „pleno organo“ spremlja, če tudi v stavkih, ki naj fortissime donijo, ta si je podpisal ubožno spričalo. Sploh se pri nas „pleno organo“ prepogosto igra. Nima tistega vtisa, kakor bi bilo pričakovati. Rabi naj se le v začetku in konec maše. Pri petji služijo najbolje cinasti Salicional, Gamba in nežna Flavtica 8'; kadar je treba, pridá naj se principal in kaki 4'. Varčni moramo biti s pedalom, sicer pokrijemo petje; basi se bodo napejnali, pa brez uspeha. Včasih moramo z orgljami popolnoma prenehati, zlasti h koncu kakega napeva, ko glasovi v pianissimo tako rekoč zginejo

ali spuhtijo. Sploh je treba večkrat spreminjati; vedno enaki značaj glasú ne dopada, kakor enakomerno branje ali recitiranje človeka nikdar ne navdušuje in ne gane.

Še mi je omeniti dveh groznih napak nekterih organistov. Če namreč zapazijo, da pevski kor omaguje ali da posamezni glas prav ne intonira, takrat pa potegnejo miksturo, da se pač vse vtopi v njenih valovih. Pri takem ravnanji bo vsakdo še prej spoznal napako; on bi bil moral veleti, da tisti glas vtihne; saj se kmalo priložnost najde zopet začeti, zlasti v homofoniji. Sploh se pa ta nezgoda ne pripeti kmalu umnemu pevovodju. Ako vé, da je na kakem mestu res nevarnost, zadostil bode miglje; pevci bodo tem paznejši in nevarnost bo odstranjena. — Drugi imajo napako, da pavze z raznim samovoljnim fedlanjem polnijo. Vem častiti bralec, da si že kedaj slišal „Sveto“ s takimi nelepšavami. Tako na primer sem čul enkrat igrati: Ti tidel tidel: Sveto, sveto, sveto; ti tidel tidel: Sveto itd.; tidel titi titi: Jezusa itd. Še drugi, zlasti v samostanih, kjer psalme z orgljami spremljajo, tako norost počenjajo, da se mi res smili koral v takem spremstvu. Naj bi pač pomislili, da niso za kratek čas tù, ampak da imajo poviševati slavo božjo v božji hiši. Gori navedeni Schenk pravi: „Ein Organist, der beim „Heilig“ oder Psalmengesang ähnlichen Unfug treibt, sollte jedesmal darnach eine Narrenschellenkappe tragen müssen“. Sapienti sat!

Pevska šola.

Veliko se je govorilo v teh listkih že o pevskem koru, pa le bolj, kolikor je v zvezi z godbo, orgljami. On je bistvo vse cerkvene glasbe, in res ne vem, kako se mi je ta točka tako daleč zavlekla. Pa nič ne dé; morebiti bo po vsem tem, kar je že pisanega, še bolj razvidna njegova imenitnost in njegove dolžnosti. — Petje je glavna stvar, zatoraj tudi pevska šola pogoj dobrega pevskega kora. Ako hočejo pevci in pevke vredno vdeležiti se cerkvene glasbe, morajo pred vsem olikane glase imeti in tehnično izobraženi biti; oni morajo imeti veliko vaje ter ogibati se vseh nerodnosti v prednašanji in zlasti pri izgovarjanji besedi. Potem morajo pa tudi toliko nadarjeni biti, da zamorejo razumeti duhá glasbe, ali pa vsaj razjasnila pevovodje. Z eno besedo: naši pevci morajo znati peti. Pevski nauk je toraj v oziru cerkvene glasbe tako potreben, da brez njega o reformi še govora ni. Kje so pa prave pevske šole, iz katerih bi pevovodja moči za svoj kor rekrutiral? Našteti jih ne vém; vém pa, da jih je grozovito malo. Morebiti ljudske šole? Žalibog ne.

Tožbe o slabo vredjenem pevskem nauku v ljudskih šolah so tako občne, da mi ni treba dokazovanja. Vzemimo le v roke 1. številko Učit. Tovarša 1878, in preberimo izverstni g. Stegnarjev članek (oziroma govor) o petji v ljudskih šolah, primerjajmo ga z djanjem ali z resnico, in prepričali se bomo, kako daleč je ostal ta poduk za drugimi,

akoravno njegovo imenitnost povdarjajo vsi naučni načerti ter določila in ukazi šolskih oblasti. Sploh imenitnost in visoka vrednost glasbe dandanes še marsikomu ni jasna. Le malo se jih najde, a ti so olikani v pravem pomenu, ki spoznajo glasbo kot silno izdaten (velikansk) pripomoček vzgojiti človeško sercé. To napako pa so muziki pri nas sami močno zakrivili, ker so glasbo le poveršno gojili. Ideala manjka.

Ne čudim se tedaj, ako „Zvonov“ urednik v 1. številki svojega lista toži, da se naša mladina le preveč v materijalizem vtaplja. Cerkvena glasba je gotovo važna stvar — ali vprašanje. Naj mi g. S. ne jemlje v zlo, ako njegove besede navedem in jih na cerkveno glasbo obernem. On pravi: „Gorjé nam, ako pademo v apatijo v tako važnih vprašanjih . . . . . Ako se popači naš mladi rod, kam naj potem stavimo naše upanje? Ako se že v mladosti, v dobi blagega navdušenja za vse, kar je lepo, plemenito, vzvišeno, smeši vse, kar je bilo človeštvu od nekdaj sveto, kar ga je povzdignilo na sedanjo stopnjo, in kar mu edino zamore zagotoviti vedno lepšo prihodnjost — in to je, da rabim eno besedo: idealizem, . . . ako se mladina odpove idealizmu, ako nima on več svojega doma v mladih sercích, kje naj si ga išče?“

Taka je žalibog s petjem sploh, taka je pred vsem s cerkvenim petjem. Nastala je neka meržnja do cerkvene glasbe v nekterih krogih, ki se datira pred letom 1868, toraj pred novimi šolskimi postavami. Došla je ministerska želja, gojiti zopet

cerkveno glasbo, ker je mogočno sredstvo izobraženja in olike, pa kakor mi se zdi, ostala bo semtertje želja le želja. Só, ne rečem, možje, ki se niso dali preveriti, ki s pridobitvami novejšega časa sklepajo in ohranjujejo, kar je bilo poprej dobrega, toda malo jih je v primeri z onimi, ki vse zametujejo, kar je na cerkvenih tleh vzraslo. Sklep je ta: Dokler cela naša zistema ne pride na versko stališče, pričakovati nam je od te strani kaj malo podpore za našo reformo. Gotovo se bodo pa našli posamezni učitelji, ki se bodo radi vstopili pod Cecilij. zastavo, in ti nam bodo tolikanj bolj dragi.

Ako bi se tedaj tak učitelj prizadeval, otrokom v šoli podajati popolen in razumen nauk v petji, stavim, da mu bodo bolj nadarjeni v dveh, treh letih sposobni stopiti v cerkveni pevski zbor, zlasti, če bo talentiranim včasih še posebej kaj pokazal in jih vadil. S temi bi začel polagoma, v prvo z lahkimi slovenskimi pesmami, potem bi jih navadil lahek *Tantum ergo*, in zdaj pričel z latinsko mašo, pa ne stopil prej v javnost ž njo, dokler jo nimajo popolnem v oblasti. Ta maša bi se potem večkrat popevala, med tem pa bi jih navadil nekaj motetov (grad. ofert.) in kar je še potrebnega. S poterpežljivostjo bi se dalo vse storiti. Tem, že nekoliko izurjenim, pridružil bi potem druge, s katerimi bi ne bilo pol toliko truda. En glas bi sam pel, če je za to, in pa še kakega družega pevca pridobil, če je pri roki. Ako ni drugače, pevalo bi se dvo- triglasno, dokler ne odrasejo dečki in glasú ne spremenijo.

Ko se je to zgodilo, ima pevcev dovolj za mešan čveterospev, in srečen pevovodja, komur se je posrečilo vstanoviti mešan zbor, posebno če ima še dobre orglje pri roki. Ta je podkovan za vse slučaje. O praznikih in nedeljah poje mu cel zbor; če je ob delavnikih opravilo, ko morebiti nimajo vsi časa, poje se dvoglasno, ali pa enoglasni koral. Saj ni zadrege. V vsaki tudi najmanjši farni cerkvi se dá ustanoviti dobro cerkveno petje, ako se le najde pevovodja, ki ima glavo in sercé, živo vero in sveto navdušenost, pa — župnika poleg sebe, ki pozna svoje stališče nasproti cerkveni glasbi. Spomnim se ravno majhne fare Gašurn v Vorarlbergu, ki ima izverstno pevsko šolo in goji krasno cerkveno glasbo. In to vse je naredil mož, čigar imé se večkrat imenuje, duhovnik Battlog. Več tacih vasi je na Nemškem in v Tirolih, ki gojijo res vredno petje v svojih cerkvah; tudi pri nas se to godi sem ter tje, le liturgičnega značaja še preveč pogrešamo. In sv. Auguštin pravi: „Če zamorejo ti in ti, zakaj mi ne?“

Organisti, ki niso učitelji ob enem, bodo imeli vstopivši v službo nekoliko težje stanje. Tem bode tudi pomagal za našo stvar vnet duhovnik; in materijal, ki ga je vreden učitelj v šoli pripravil, ne bode tako surov, da bi se kmalo ne dal otvoriti pevski kor. Tudi tak pevovodja bo moral vrediti popolno pevsko šolo, če tudi samo ob nedeljah in praznikih (pa saj po zimi je časa tudi med tednom; treba toraj po zimi za leto skerbeti po kmetih) ter bo pot pripravil farnemu cecilijanskemu društvu, katerega bi bilo povsod potreba.

Ker ne pišem navoda k pevski šoli, ne morem se spuščati v natančnejše razpravljanje tega predmeta. Vendar kar je najvažniše, tega ne morem zamolčati. Ako hočemo dobrih gerl, moramo organ, ki je vsakemu človeku prirojen, olikati in varovati. V mladosti so organi mehki in občutni. Kako nespametno bi tedaj bilo, ako bi jih pregnali in na moč napenjali. Glasilka (Stimmritze) bi se razširila, pa ne več vkup hotela; trakovi (Stimmbänder) bi terdi, nevretni postali, ter se ne hoteli več oglasiti v krasnem piano. Ali koliko je tacih nespametnih učencikov petja, ki kričati pustijo, kolikor se učencem ljubi; jaz sam sem že slišal iz ust sicer verlega glasbenika, da se morajo otroci izkričati, preden lep glas dobodo. S tem se doseže ravno nasprotno, kakor tudi, če se kdo med mutacijo (spreminjavo) glasú sili tiste glase doseči, katere je prej z lahkoto pel. Tak pevec, kakor skušnja uči, ubije si glas, morebiti za vselej. Noben kor še ni slovil zavoljo mogočnosti (*ff*) glasú, pač si je pa marsikateri slavo pridobil s duhovitim *pp*. Forte ima nekaj materialnega na sebi, akoravno ob svojem času in na pravem mestu mogočen vtis naredi; piano pa je nekaj vzvišenega, skrivnostnega. Zatoraj proč z materijalizmom iz pevskih šol, na njegovo mesto pa globoka tenkočutnost! Sicer ne vem boljšega priporočati, kakor kar Stehle priporoča v svoji knjižici *Chorphotographien*.

„Da se glas fino in dinamično izolika, moramo pevske vaje začeti s srednjim govorskim glasom

v pianissimo ter obseg glasov razširjati na nižino in visočino prav polagoma. Noben návod se ne more tù priporočati, ampak učitelj naj po spoznanih principih počasi, temeljito in poterpežljivo napreduje in v obče takole ravna:

1. Uči naj samoglasnike jasno izgovarjati. Samoglasnik nosi glas, samoglasnik je obleka glasú. Potem naj jih uči vezati s soglasniki.

2. Sledijo pravila telesne postave: Telo po koncu, nogi vkup, roki na lahno viseči, persa ven, trebuh nazaj, glavo naravnost, vrat prost, rameni nazaj, herbet zbočen, usta dovoljno odperta (da gre palec med zobe), jezik ravan, čeljusti mirno stoječe. Vadi naj jih mirno pa globoko sopsti, brez vzdigovanja ramen, potem pak naj sprejeto sapo zopet mirno in počasi izpustijo. Vratu in persi ne smé tiščati obleka.

3. S polnim želodcem ni treba peti, ker se s tem škoduje prebavljanju in glasu; najbolje eno uro po zajuterku ali pred večerjo. Če se 10 minut vadi, treba 5 minut pavzirati, da se mladi organ ne pokvari, ter isti čas vporabiti za teoretična razkladanja in vprašanja. Ni dobro po petji koj piti in tudi ne, ko si pil, precej peti.

4. Perve pevske vaje so tako pričeti: a) Vzemi veliko sape, b) derži sapo v sebi, ter misli med tem časom na glas, ki si ga prej slišal; c) potem začni mirno, tiho in enakomerno. Vzemi sape vsé, kakor bi hotel fortissimo peti, toda začni tako tiho, kakor bi nič sape ne imel, zlasti na samoglasnika **i** in **e** poj prav pianissimo.

5. Napreduje naj se potem po pol glasa gori in doli do oktave“.

Napačna je praksa, ki se tù in tam nahaja, da se ravno navedena pravila v marsikteri pevski šoli res prednašajo, — pa le eno ali dve uri, potem pa se koj s pesmami začne in vaje za zmirom v miru pusté. Kaj pomaga, če si učenci zapomnijo nekoliko pesmic, da se ž njimi o priložnosti producirajo. Vokalizirati, intervale poskušati, intonirati jih vaditi itd., to bi bilo bolj pametno; vmes pa, se vé da, vplesti kako pesem. — Poseben ozir je jemati tudi na tako imenovani fistel (Falsetton), to je glas, ki ne pride prav iz pers, ampak bolj iz gerla (zato Kopfstimme), in prav dobro služi z visocimi glasovi. Treba le paziti, da se prehod persnih glasov do falseta preveč ne pozná. In kadar pride mutacija ali spremen deškega glasú v možkega, naj nikdo ne poje, če ne kaj malega in prav tiho. Kdor se takrat varuje, bo hitro mutiral in lep glas dobil, ako se pa napenja in s kričanjem visoke glase doseči hoče, spridel si bo glas za zmirom.

To so prva pa poglavitna načela in od spolnovanja teh načel je močno odvisno zboljšanje cerkvenih glasbenih razmer. Osnujmo toraj dobre pevske šole, in ta trud nam bo obilo poplačan. — Na Dóbravi poleg Ljubljane sem bil pred nekoliko leti pri slovesni sv. maši. Čudil sem se slišati latinsko mašo, katero so pevke z učiteljem prav dobro pele, akoprem ni bila ravno liturgičnega značaja. Ko sem pozneje z učiteljem v pogovor

prišel, djal mi je, da nobena pevka not ne pozna, ampak le na posluh pojejo. Da bi té, mislil sem si, iz not peti znale, kako vredno cerkveno petje bi se dalo tù vstanoviti! Pa preidimo k stvari sami, ter naj bo predmet daljnega razpravljanja.

Služba božja.

Delimo jo v dopoldansko in popoldansko službo božjo. K dopoldanski štejemo pridigo in sv. mašo. V nekterih krajih posebno na Štajarskem je navada, da se pred pridigo zapoje pesem, s katero se sv. Duh prosi razsvitljenja. Po pridigi je sv. maša (ali pa se delí, kakor je znano). Ta zamore biti: Slovesna ali tiha (neslovesna). Slovesna sv. maša je, kakor se rubrika glasi, tista, ki ima vso slovesnost, petja, kadila, asistentov in njihovih obredov. Slovesna sv. maša je pa tudi tista, ki se zarad pomanjkanja duhovnov verši brez levitov, a vendar z drugimi mogočimi obredi, kakor pri nas na deželi. Nadalje so slovesne maše v samostanih tako imenovane konventualne maše, ki se za dobrotnike darujejo in pa votivne maše, ki se iz važnega vzroka obhajajo, vendar se te slednje dvoje ne obhajajo vselej slovesno. Poje se pa tudi pri tihi maši, katero duhovnik bere brez slovesnosti. Zakaj pa delamo te razločke? Zato, ker se ima po kakovosti sv. maše ravnati tudi pevski kor. Sv. Cerkev namreč zapoveduje, da se ima pri slovesni

sv. maši peti le v liturgičnem latinskem jeziku. Neštevilna so določila, ki to zahtevajo. Navedem naj le dekret 24. marca 1657, ki se glasi: „Škof naj prepové v cerkvi (namreč pri slovesni maši) petje v maternem jeziku“. Kongregacija obredov v Rimu je dala na vprašanje: „Se-li sme dopustiti, da se med slovesno sv. mašo na koru poje kaka pesem v domačem jeziku?“ tale odgovor: „Negative et abusum eliminandum censuit (nikakor ne in razvada je opustiti). Kdor hoče več določil, kdor hoče natanko razpravljanje tega vprašanja, naj bere Wittovo brošuro: „Gestatten die liturgischen Gesetze beim Hochamte deutsch zu singen?“ Fried. Pustet, Regensburg.

V duhu slišim nektere jeziti se, druge smejeti se moji impertinenciji, s katero se prederznem nastopiti zoper petje v domačem jeziku. Stoj, stoj prijatelj in poslušaj me še na dalje. Tudi lanskega leta, ko se je cecilijino društvo vstanovilo, grizli so nektteri krog sebe, češ, ti nam bodo odpravili slovenski jezik iz cerkvá; čemú nam bodo naše krasne pesmi? tega se pa že ne poprimemo. Bodite brez skerbi, tudi nadalje bomo še slovenske pesmi prepevali, saj vsako nedeljo nimamo povsodi slovesnih maš; teh je morebiti ena tretinja v letu, dve tretinji toraj ostanete v vašo tolažbo; litanije in šmarnice nam dajó priložnosti dovolj, gojiti petje v domačem jeziku. Cecilijino društvo samo bo skerbelo, da pride na svetlo knjižica za našo škofijo poterjena (Diöcezesangesbuch), ki bo obse-

gala pesmi za razne praznike in priložnosti, katere se bodo pevale pri jutranjih opravilih, kadar je namreč tiha sv. maša; pri slovesnih pa, da ne besedujem zastonj, ni dovoljeno in se ne smé peti slovensko.

Kakor je bilo že povedano, je petje bistveni del slovesne maše; kakor hitro bi se ovo načelo popustilo, nehala bi enota liturgije. Morebiti ima tudi kdo skrivne želje, da bi se liturgija obhajala v domačem jeziku, kakor po Hrovaškem, v Dalmaciji, vsih južnih slovanskih deželah in na Gerškem. Pa ravno ta slučaj še bolj za-me govori. Gerki in ti Slovani ne obhajajo liturgije v današnjem jeziku, ampak z starogerškim in staroslovanskem, ki se v svoji obliki več ne govorita. Sv. Cerkev jim je to dopustila, ker sta jezika mrtva kakor latinski in se nič ne spremenita. Je pa postava, ki veli duhovnikom ljudstvo podučevati v liturgiji in mu liturgični jezik interpretirati, kolikor je potreba. Tako se na primer pové, kaj pomeni klicanje *Kyrie eleison, Christe eleison*, da namreč prosimo usmiljenja in odpuščenja grehov, da bi zamogli s čistim srcem opravljati in vdeležiti se sv. maše. *Gloria* je angeljska pesem, katero so pri rojstvu Kristusovem prepevali. Ž njo častimo in slavimo Boga, prosimo božje Jagnje, naj se nas usmili in naše prošnje sprejme itd. *Credo* je spoznanje sv. vere. *Sanctus* trikraktno poslavljenje Boga; kakor so judje Jezusu nasproti prišli in mu peli *Hosana*, tako tudi pri sv. maši, ko bo že kmalo na altar stopil v ponižni podobi kruha.

Po povzdigovanji se poje Benedictus, to je: Češen, ki pride v imenu Gospodovem. Agnus Dei je zopet trikratno klicanje božjega Jagnjeta, da se nas usmili in nam mir podeli. — Tako le razjasnovanje liturgičnih besedi bi kmalo razumnost privedlo tudi neštudiranim vernim (kristjanom), zginili bi predsodki in meržnja proti latinskemu petju; zakaj, vsakdo mora priznati, da je latinski jezik častitljiv in nekako skrivnosten, tedaj prav pripraven za sv. skrivnost.

Pa preidimo k posameznim delom sv. maše. Pervo, kar se ima na koru peti je Introitus. Ta dolžnost morebiti večini naših dirigentov znana ni. Ni čuda, saj še v stolnici niso pevali Introita do novejših časov, in kdor zapovedi ne pozna, ne more je spolnovati. Poje se navadno koralno iz Graduale Romanum, kakor tudi Offertorium in Communio. Introitus obstoji iz Antifone, ene kitice psalma in Gloria Patri in znači pomen slovesnega dné. Vsi trije se spreminjajo po različnosti praznika. (No, s temi točkami se sme prizanesti korom, dokler družega petja ne vrnajo, zatoraj tukaj ne bom dalje o njih govoril.)

Za Introitom pride koj Kyrie eleison. Je namreč, kakor je bilo že povedano, ponižno klicanje k Bogu. Duša se čuti nevredno pred božje obličje stopiti, zakaj njemu je dopadljiv le dar čistega sercá. Al vendar jo vleče božja ljubezen gori, rada bi se spravila z Bogom, zatoraj prosi devetkrat sv. Trojice usmiljenja. — Temu pomenu pa naravnost nasprotuje marsiktera skladba zlasti

inštrumentiranih maš, ki je polna mehkužnih samo-spevov, ki nepotrebno verši in se v hitrem lahko-mišljenim taktu giblje. Zatoraj mora pevovodja paziti, da izbere in naroči take maše, ki so cerkvenega značaja ter za njegove pevce ne pretežke. Za začetek bi bile priporočiti Molitor-jeve maše (3), dalje Uhl, Jaspers, Singenberger; za malo bolj izurjene Benz, Kaim, Greith, Mettenleiter, Stehle, Witt; od teh do staro-cerkvenih skladeb je le še en korak. Vsake maše naj se pevci prav dobro naučé ter pazno jo prednašajo. Ni toliko na tem, koliko maš imajo v repertoarju, ampak kako jih znajo. S peterimi mašami se za eno leto prav dobro shaja v cerkvah, kjer so slovesne maše bolj redke. Tudi tri zado-stujejo. Da se vmes kaj družega priuči, poje se včasih koral, ki ne dela posebnih težav, ako so njegovi principi znani.

Zdaj zapoje mašnik Glorijo, to je poslav-ljenje trojednega Boga. Je sicer nekaj veselega in veličastnega, vendar se ne sme skladati, kakor bi bila vojska s trombnim bučenjem in pavknim gro-menjem. To je posvetno veselje, ki le na čutnice vpliva. To ni angeljsko petje, tako ne poje cerkev. Včasih traja taka glorijska celo četert ure, zakaj Amenov ni nikoli konca ne kraja, in to je ravno znamnje necerkvenega značaja. Pravi liturgični Gloria se začne: „Et in terra pax“, ker duhovni-kovih besed več ne ponavlja, kakor tudi pri Credo ne, ampak koj: „Patrem omnipotentem“. Glasba je sicer vesela in spodbudna, vendar poštenih mej ne

prekorači, kakor se vsakdo lahko prepriča pri navedenih skladateljih.

Mašnik pozdravi zdaj verne: Dominus vobiscum, Gospod z vami! in pevski kor odzdravi: Et cum spiritu tuo, in z duhom tvojim. Vsi odgovori ali responsoria morajo se peti koralno, kakor to veli splošna zapoved cerkvena, kakor tudi razna škofovska določila. Tridentinsko škofijstvo veli: „Pevski kor zadevajoča responzorija morajo se pri liturgični službi božji pevati koralno z orgljami, ali pa brez njih“. Enako v Vratislavski škofiji. Stvar sama to zahteva; zakaj pozdrav in odzdravilo, verzikel in responzorij sta o tako tesni zvezi, da se zamoreta peti le v ravno tistem glasbenem jeziku. Odpevati se mora krepko, razločno (zastopno) in ne prepočasi. Dozdaj se pri nas odpeva koralno večidel le pri černih mašah, pa kako? Sicer čveteroglasno ali pa samo z orgljami, kar je popolnoma napačno. Naši predniki so nam res vse modernizirali; še en čas naj bi šlo tako naprej, in bila bi pretergana vsa zveza s preteklostjo. — Koralna responzorija naj bi se najpred povsod vpeljala, da namreč zveza med altarjem in korom postane očitna. Marsikje na Kranjskem pridobile so si že stalno mesto in povsod so bile še všeč. *)

Graduale in Offertorium, ako se ne pojeta koralno, naj se vsaj pojeta na postavljeni tekst večglasno. Ako ni primerne skladbe, morata se

*) Dobé se na trdnem papirji tiskane pri Pustetu, Regensburg.

peti koralno in potem šele pride kak drug večglasen napev, ki se mora pa ozirati na praznik. S tema točkama se pač največ greši zoper cerkveno-glasbeno spodobnost. Marsiktera pevka, ki tega imena ne zasluži, punta se, ako ji dolgo ne daš „solo“ za ofertorij. To ti je portamento glasú, da se Bogu smili. Rad se pokaže tudi kak goslač in klarinetist, posebno diletantje, ki brezplačno gódejo. Piska ti tako, da te morejo ušesa boleti. Z eno besedo: škandal; kam smo prišli s tacimi ofertoriji? Na Dunaji celo v časnikih naznanjajo, katera gospodična bode pela ofertorij, kateri gospod graduale. To ti pridejo judje, protestanti in vsa zmes v cerkev, altarju herbet kažejo, na kor pa z binokelni koketirajo: opera brez entrée; kaj komu mar maša. Izverševanje je sicer izverstno, duh glasbe pak — žalosten. Marsikak muzikus je že sam sprevidel, da taki samospevi, ki pevcu ali pevki slavo dajejo, Bogu jo pa nič ne ostane, nikakor ne gredó v cerkev; ali iz prevelikega rešpekta do pevskega osobja vendar zdaj pa zdaj še dene na program kaj tacega. Kolikokrat se nahaja, da se na besede prav nič ozira ne jemlje. Na velikonočni praznik „Veni creator“, na binkoštni „Ave Maria,“ o božiču „Ecce sacerdos“ itd. — Da se temu v okom pride, naj bi pevovodje skerbeli, da taki samospevi kmalu iz repertoarja zginejo. Naróči naj si take graduale in ofertorije, ki imajo za podlago mašni tekst. Witt jih podaja v prilogah k svojima listoma vsake verste, lahke in težke, vendar vse spodobne in vredne. Stehle je izdal

posebno knjigo, imenovano *Motettenbuch*, ki hrani celo zbirko prekrasnih napevov. Diecezansko cecilijansko društvo na Tirolskem izdaja posebne zvezke pod imenom „*Musica ecclesiastica*“. Tù se nahaja tudi veliko krasnih motetov. In če drugače ni, „*Graduale Romanum*“ jih ima za vsak praznik.

O „*Credo*“ imam le še povedati, da se mora peti ves tekst, brez prikrajšave besedi, toraj zopet ena točka, na kateri se pozna cerkvena veljava kake maše.

Ko mašnik prefacijo konča, zadoni na koru „*Sanctus*“. To petje ne sme biti predolgo, ampak mora se končati do povzdigovanja; ne sme biti nespa- metno verščeče, kakor nektere inštrumentalne maše, ki vse vkup znesó in se tako rekoč na glavo postavijo, da bi šuma in vrišča ne bi bilo premalo pri *Hosanna*. Sv. Cerkev je vesela, je žalostna, a vedno mirna; kdor ta stavek razume, vedel bo presoditi take skladbe.

Med povzdigovanjem mora biti vse tiho in ako je mašnik prej do povzdigovanja prišel, kakor je glasba vtihnila, dolžan je počakati, kakor veli *Ceremon. Episc. II. c. 8. 70.*: „Kor poje do „*Benedictus*“, in šele potem, ne prej, naj se sv. zakrament povzdigne“. Po povzdigovanji se koj poje „*Benedictus*“, da se mašnik preveč ne zadržuje. Ravno tako „*Agnus Dei*“ koj za „*Pax Domini*“ in potem pride „*Communio*“, kjer se poje. To bi bilo ob kratkem najvažniše o slovesni maši. Kdor hoče kaj bolj natančnega o tem predmetu

čitati, naj se vmisli: „Die Musik beim liturgischen Hochamte“, von P. Otto Kornmüller, Pustet, Regensburg. To je izverstna knjižica obsegajoča 44 strani.

Blagoslov s sv. Rešnjim Telesom.

Večkrat je pri nas služba božja z „blagoslovom“.

Po liturgičnih določilih je tako ravnati: Kadar se sv. Rešnje Telo izpostavi, toraj pred mašo ali litanijami ne sme se dati blagoslov, vendar sme kor med izpostavljanjem in incenzacijo kak hymnus sv. Rešnjega Telesa peti; tudi se sme petje nadomestiti z mirnim orgljanjem („graviori et dulciori sono“). — Po maši odloži mašnik mašni plašč in manipel, ogerne pluviale (kterega pri litanijah že tako imeti mora), ter poklekne na spodnjo stopnico pred altar. Tedaj prične kor „Tantum ergo“. *) Pri „veneremur“ naredijo mašnik in strežniki „inclinatio“. Neposredno za kitico „Tantum ergo“ prične kor „Genitori“, vendar tako, da se ta nova kitica od prejšne dobro loči, ker zdaj mora duhovnik kadila na žerjavico položiti in incenzirati. Potem, ko je kor „Genitori“ z Amen-om končal, zapoje mašnik verstico: „Panem de coelo praestitisti eis“

*) Tu zamore pač duhovnik, ako že ni drugače „Tantum ergo“ intonirati, toda kleče in ne z najsvetejšim v roci, kakor je na Laškem in tudi v Gorici navada.

(T. P. Alleluja) in kor odgovori: „Omne delectamentum in se habentem“ (T. P. Alleluja). Potem poje mašnik (b rez Domine exaudi or. meam in brez Dominus vobiscum) molitev: Deus, qui nobis sub sacramento mirabili itd., na katero kor z Amen odgovori. — In zdaj ne poje več niti kor niti mašnik, dokler se blagoslov ne dá in tabernakelj ne zapre.

Liturgične knjige pravijo zmiraj, da mora dati mašnik blagoslov s sv. Rešnjim Telesom „nihil dicens“ — na tihem. Najvišja avktoriteta v liturgičnih vprašanjih, S. Rituum Congregatio je določila: Pri blagoslovljenji s sv. Rešnjim Telesom ne sme duhovnik in ne pevci peti, in nikakor se ne sme terpeti nasprotna navada. Tudi se je že mnogokrat pri omenjeni Congr. Rituum popraševalo: Se li sme blagoslov s sv. Rešnjim Telesom dajati med tem, ko poje kor besedo: „benedictio“? — In vedno je bil ta odgovor: Blagoslov naj se dá „expletis hymno et oratione“ po Tantum ergo in Genitori in molitvi. *) — Ob kratkem: kor in duhovnik imata pri blagoslovu s sv. Rešnjim Telesom molčati.

Pri nas pa in po Nemškem sploh intonira mašnik pred mašo „Tantum ergo“ in po maši „Genitori“, ter se blagoslov daje sredi himna pri besedah ritui in benedictio, kar nima nobenega pomena; zakaj sit et benedictio se ne pravi:

*) Dotična določila se nahajajo v „Die liturgische Behandlung des Allerheiligsten von W. A. Maier“ pag. 188 i. n.

zdaj naj bo blagoslov, ampak po pomenu se glasi kitica tako:

Čast in slava razodeva

Naj se Očetu večnemu;

Čast in slava naj odmeva

Sinu njega ljubemu;

Čast in slava naj se peva

Duhu trikrat svetemu.

(Bilc.)

Odpela naj bi se toraj cela kitica, potem pak sledil blagoslov, kar bi bilo lahko spolnovati. Je tudi navada (menda malokje), da se intonira samo Genitori pri mašah z enim blagoslovom, opustivši popolnoma *Tantum ergo*. Da je tako skrajšanje nedopustljivo, sprevidno je samo ob sebi. Ako je samo en blagoslov, intonirati in prepeti se mora cela kitica *Tantum ergo*, in ravno tako Genitori, potem še le dati blagoslov. Je že taka, kakor hitro se popusti načelo, je razvada tû.

Kaj pa skladbe, ki jih dobimo slišati na ta himnus? Te pa večji del niso za rabo. Pomislimo kaj je pomen himna, namreč: ponižno češčenje presv. zakramenta (*veneremur cernui*), visoke skrivnosti, katere naš um razumeti ne more, ampak mu vera pride na pomoč (*praestet fides supplementum*); nadalje je poslavljenje presvete Trojice (*Genitori Genitoque — — Procedenti ab utroque*). Kdor ima ta pomen pred očmi in posluša — recimo Riharjeve *Tantum ergo*, vgibal bo, kake besede je moral mož pred očmi imeti, ko je tako skladal. Molčim o drugih njegovih skladbah, rečem pa, da

večine njegovih Tantum ergo ne smemo rabiti pri službi božji, ker jim pristuje popolnoma S c h e n k - o v izraz „Marschsegen“. Dobrih Tantum ergo nam ne manjka. Witt, Schaller, Singenberger, Ett, Trau- m ü h l e r, naš g. Foerster in drugi so jih izdali brez števila. Sezimo po njih, in ne smešimo veličast- nega trenutka sv. blagoslova z nevrednimi skladbami.

✓ Druga cerkvena opravila.

Med temi stojé v prvi versti litanije. Ob navadnih nedeljah se pri nas molijo, ob praznikih kaj rade pojó. To je skoro edino ljudsko petje (Volksgesang), kar se ga je na Kranjskem ohranilo. Da pa zamoremo tudi o tem predmetu govoriti, treba razjasniti posebnost litanij. Litanije so namreč molitev, ki obstoji iz klicanja in prošnje, n. pr. „Sv. Marija! prosi za nas!“ Poje se toraj tako, da duhovniki pri altarji zapojejo klicanje, ljudstvo ali kor pa prošnjo; ali pa duhovniki oboje zapojó in ljudstvo oboje ponavlja. Iz tega se sprevidi, da tudi pri litanijah vsega prav ne ravnamo, ker klicanjem razne samovoljne prošnje podtikamo, ki v litanijah niso zapopadene. Tukaj bi bilo prav lahko popraviti, da le dobimo v tem smislu zloženih skladb. Te zamorejo imeti več melodij v enih litanijah in ljudstvo bi se jih koj privadilo zarad priproste lepote. Napačno pa je, kakor se povsod godi, po tri klicanja striniti in za

temi še le prošnjo objaviti. Na delo toraj strokovnjaki in podajte nam namenu litanij služečih napevov! O vesperah bi bilo govoriti; pa pojejo se kolikor vediti morem, le v stolnici in po samostanih. V stolnici so jih že boljše vravnali. V samostanih bi bile krasne, ker se pojejo unisono z orgljami, le premalo priprave je zanje. Pojejo psalme stereotipno samo v petih tonih, ko jih je vendar 8 z 22 finali. Himni se samo beró (razun Jesu redemptor, ki ima Walzer-melodijo in Ave maria, ki je v melodiji bolj srečna), vendar bi se morali glasno brati; orglje takrat ne smejo premočno doneti. Benedicamus Domino se imana tatančno ravnati po klasifikaciji praznika. Te napeke v domači hiši, zdelo se mi je, moram odkriti, sicer bi mi znal kdo očitati: Prijatelj, vidiš pezdir v očesu svojega brata, bruna v svojem očesu pa ne vidiš?

Da je napačno pri procesiji sv. Telesa in pri vstajenji marše igrati, sprevidili so v Ljubljani gospodje, kajti lanskega leta je godba v prvič pri procesiji igrala svete melodije. A cel čas jih ni držalo, morali so pihnuti par maršev. Spodbudilo te gotovo ne bo, ako čuješ pri procesiji prav pikantno igrati: „Ach wie ist es möglich, dass ich dich lassen kann“ itd.

Rad bi še marsikaj povedal, pa z ene strani mi čas ne pripušča, z druge si pa mislim, saj bo še priložnost, ako Bog hoče. Vendar se v naslednjem oddelku še ne poslovim od tebe, poterpežljivi čitatelj; zakaj v tem sem se namenil govoriti še.

O dolžnostih duhovščine gledé cerkvene glasbe.

Glasba je otrok nebá, je dar božji in že kot táko naj bi jo duhovniki gojili pred vsemi drugimi kratkočasnimi opravki. Ne dá se tajiti, da ona mogočno vpliva na ljudsko kulturo in ker je duhovnik oče, voditelj svojih duhovnjanov ne le „in spiritualibus“, ampak s svetom in djanjem tudi v časnih rečeh. Želeti bi bilo, da bi se verh drugih pripomočkov tudi glasbe poslužil, s katero bi močno vplival na ljudsko izobraženje. Žalibog je glasba pri nekterem duhovniku v slabem imenu; ima jo za malovredno, nepotrebno kratkočasnost, še celó protivno resnim študijam. Al vendar je gotova resnica, da je glasba najmogočniša vsih umetnij, ker naravnost na sercé vpliva. Vpliva pa tako, kakoršna je sama, ali dobro, žlahtivno in olikavno, ali pa strastno, mehkužno in pogublajoče. Ako hoče tedaj glasbenik olikavno vplivati, naj spolnuje svoje dolžnosti.

Pa vsak duhovnik mora biti že po svojem stanu vsaj pevec; zakaj razne so prilike, ki tirjajo, da poje ali sv. mašo, litanije, vespere, officium defunctorum itd. itd. Dolžan je pa liturgična določila gledé petja ravno tako spolnovati, kakor gledé sv. maše, brevirja itd. Oboje vežejo. Pa marsikdo se opravičuje s tem, da ni prejel pravega poduka, da nima zmožnosti. Res, da včasih je bil v semenišči slab poduk v koralu, vstanovila se je neka posebna šola, ki pa ni imela

pravih načel koralu, ampak ga je jela prirezovati po moderni modi. No zdaj se ne moremo več s tem izgovarjati. In kdor enkrat resnico spozna, dolžan je še zdaj poprašati tù ali tam po pravem načinu. Neka misel mi šine v glavo. Kaj ko bi pri občnem zboru osnoval se kratek poduk v koralu za duhovnike, enim v podučenje, drugim v ponavljanje? Par dni, boljši kakor nič. — Drugi se vé tudi nimajo velikih zmožnosti za petje, ali v štirih letih bogoslovja bi se pa vendar saj neobhodno potrebnega priučili; saj ne gré odlašati do zadnjih mesecev. Naj bi si toraj vsak preč. gospodov k sercu vzel gojitev koralnega petja, da ne bodo obveljale kardinal Bona-ve besede, s katerimi toži: „Ut fatear, quod res est, pudet me plerosque ecclesiasticos viros totius vitae cursu in cantu versari, ipsum vero cantum, quod turpe est, ignorare“. De cantu eccles. §. III. n. 1. Najboljši návod za duhovnikovo petje je F. H. Haberlov „Magister choralis“, Pustet.

Duhovnik ima pa tudi dolžnost pospeševati in skerbeti za cerkveno glasbo na koro. On je oskerbnik liturgije v svoji cerkvi, petje pak je bistven del liturgije, toraj je on tudi oskerbnik petja. Vprašal sem enkrat častitljivega župnika, kako vendar more terpeti, da se na koro godejo take bedarije, in se v sedanjem času stavijo bobni v orglje, da se o praznikih prav ropoče ž njimi. Odgovoril mi je: „Jaz sem tak človek, da me pri maši nič ne moti, naj delajo na koro, kar hočejo“. Štovani gospod, ta pa že ni

prava. Ako Vas ne moti, moti pa druge in nasprotuje častitljivosti kraja. Vsak duhovni pastir je izobražen; izobražen tudi v glasbi, ker je pevec, ali saj moral bi biti; on pozna cerkvena določila ali vsaj cerkveni duh, ter lahko presodi, kaj gré in kaj ne gré v cerkev. Ker je tedaj z ene strani dolžen skerbeti za cerkveno glasbo, z druge pa tudi potrebno izobraženost ima, razvidno je delovanje, ki se mu odpira na tem polji.

1. Naj pomaga pevovodji ali organistu pri težavnem poslu, naj mu razlaga dele sv. maše in liturgične terjatve. Naj se zanima za njegovo delovanje, naj hvali kar je hvalevrednega in prigovarja. Napake naj z ljubeznijo odkrije in polagoma odpravi. Ako se odvisni organist boji ljudstva, naj posreduje in včasih, kakor je bilo vže priporočano, liturgične pridige ima puncto cerkvene glasbe, saj slovensko ljudstvo je še vedno vdano svojim duhovnim pastirjem, ter bo rado sprejemalo prepričaven poduk.

2. Naj skerbi, da so na koru po mogočnosti dobre orglje. Orglje so popolen inštrument, kojega more le mojster dobro izdelati, ki si truda vzame in dobro snov izbrati zna — ki se je kaj učil. Pri nas pa samouki kakor iz tal rasejo in ker cenó delajo, tudi veliko dela imajo. Pa ni treba let, da se pokaže, kaj so naredili. Zato imamo po Kranjskem strašno malo dobrih orgelj. Vprašam vas, kako mora tak človek, ki se nikjer učil ni, ampak le v par kmečkih orgelj pokukal, vediti, kateri spremeni so za več

ali manj velike orglje izvoliti, da dobé lep značaj glasú? Al vendar limanice dobro lové. V kaki cerkvi se postavijo nove orglje, berž v „Danico“ ali v drug časnik: Ta je mojster, kdor orgelj potrebuje, le k njemu itd.; ali le prekmalo je take referente sram prezgodnje hvale. Jaz ne mislim na nobenega posamnega orglarja, ampak terdim, da se res tako godi. Zatoraj naj bi se ne gledalo preveč na nizko ceno; dobro in tako cenó kakor nekteri delajo, ni mogoče narediti brez škode, to lahko dokazem. Vidil in slišal sem lani orglje z 12 spremeni za 450 gld., če se ne motim. Toliko velja priprost harmonijum z 12 spremeni. Iudicet unusquisque apud semetipsum.

Plan, ki ga orgljar naredi s ceno vred, naj bi se ne predložil le temu ali onemu organistu v pregled, ampak v tej stroki izobraženemu možu. Najbolje, ako bi se pri škofijstvu ustanovila taka komisija. — Previdno je ravnati pri popravilih. Včasih pride kak ničnezná in se ponudi za popravilo. Treba je popravila, in ker družega blizo ni, dá se mu delo, opiraje se na par spričeval, ki jih mož seboj nosi. Koliko so taka popravila vredna, vé gospodov marsikdo. Bi li ne bilo previdneje malo več plačati in poštenega zdravnika poklicati, kakor male svote, a prav pogosto izmetovati? Veljalo naj bi pravilo, bodisi kar kiparijo, slikarijo ali glasbo zadeva: V cerkvi, kar se napravi, naj se napravi pošteno; če dovelj novcev ni, rajši počakati, kakor polovičarsko izdelati, zakaj ta dela imajo dolgo stati.

Čegava je pa skerb za dobre muzikalije? Pevovodje? Moj Bog, ta ima navadno tako malo plačo ali samo remuneracijo, da bi bila „injuria“, nalagati mu še to breme. Kdor plača paramente, svečavo in druge cerkvene potrebe pokrije, ta naj skerbi tudi za muzikalije. V ta namen vsaka cerkev na leto lahko kaj vterpi in če nič premoženja nima, poterka naj se na dobrotna serca faranov, ki svoje radodarnosti tudi tej stvari ne bodo odtegnili. Vsako leto, če več ne, 10 gld.; koliko lepega se nabere v kratkem času, saj so muzikalije silno cenó postale, treba le priložnosti vporabiti. Vsak kor moral bi imeti *Graduale rom. oziroma Ordinarium missae, Hebdomada sancta.* Oboje se dobi vezano pri Pustetu za kakih 7 gld. Za figuralno glasbo naj bi se pa obernili do kakega zvedenega gospoda v Ljubljani, morebiti na Cecilijino društvo samo, ki bo po kakem odborniku dobre svête dati zamoglo. Po časopisih je bilo že naznanjeno, da Dr. Witt dva lista izdaja, ki izverstne muzikalne priloge donášata, pa oba še 3 gld. ne veljata. Tamkaj je tudi priporočil dovelj.

3. In kaj čem povedati o stališči duhovnika do pevcev in pevk, ki pogosto pevovodji veliko preglavico delajo. Napačno je, ako on pevske osobje popolnem ignorira in če kaka razpertija nastane, se nalašč odteguje. Njegova dolžnost je velikoveč pevovodji na strani stati in mu težavno stanje tudi v tej zadevi olajšati. Sim ter tje naj pride k skušnjam, naj pevcem predoči njihovo

imenitno službo, naj jih navdušuje in spodbuja; ako so se kterikrat hrabro držali, naj jih pohvali. Zlasti naj to dela, da bo obnašanje na koru prav spodobno; in v primerljej kake razpertije naj s svojo avktoriteto posreduje z vso resnobo in ljubeznijo. Tako obnašanje duhovnika bo velika podpora pevovodji. Nasprotno pa gine navdušenost in vnema pri vodji in pevcih, če vidiyo, da se nikdo zanje ne zmeni, kakor bi res moralo vse tako biti. Zatoraj prečastiti gg. duhovniki, nikar ne recite: „Kaj se bom mešal, jaz nisem muzikus, ne razumem stvari“. O prav dobro razumete lepo petje ločiti od slabega, toraj svetovajte, razširjajte prava načela, navdušujte, razlagajte liturgični tekst, ter odvezmite nekoliko bremena z ramen vbozega organista, sicer nimate pravice pritožiti se zoper njega: „Saj ni za nič!“

S k l e p.

Prišla sva, čestiti bralec, h koncu. Marsikaj sem povedal, a bojim se, da sem bil pri raznih točkah pomanjkljiv. Vendar prizanesi mi, kajti smel bi reči, da sem za nas Slovence gledé cerkvene glasbe oral ledino. Načela, ki sem jih razvijal, najdeš na različnih mestih. Ako si bral Witt-ova lista, Schenk-a, Stehle-ta, Kornmüller-ja, Jakobi-ja itd., rekel boš, da so to njihova načela, katera so povzeli iz splošnih in dijecezanskih zborov ter iz

določil kongregacije obredov v Rimu; so toraj načela sv. Cerkve. Veruj mi, da se zanje potegujem le zavoľjo te svojine, zakaj slavo in priznanje ljudstva ter modernega sveta si prav lahko pridobim z lahko-mišljeno, posvetno glasbo; ne trebalo bi se tako vpirati. Mislil pa si bo kdo: Pisatelj, kot pevovodja, mora gotovo izverstno glasbo gojiti na svojem koru, ker nam vé tako dobro diktirati. Rêci že smem, da sem več reči odpravil, kar ni cerkvi pristalo, ter vrednišo glasbo gojiti začel; ali za izgled bi se nikomur ne postavil, ker tudi mene zadeva nesrečna osoda, da se mi stavijo različne težave in neugodnosti, katerih gotovo nobenemu pevovodji ne prizanesejo. In ravno te zapreke so me tudi malo podkurile (na tihem povem), da sem jel pisati te listke. Morebiti katera iskra pade na pravo netilo. Sploh bo reformo cerkvenih glasbenih razmer takrat djanska postala, kadar bomo vsi svoje dolžnosti spolnovati začeli, kateri smo pri tem interesirani: Duhovnik, pevovodja, pevci, ljudstvo in tudi država. Dr. Witt piše v 1. listu 1. l. v Musica sacr.: „Nikar si ne prikri- „vajmo resnice, da vsako zanemarjenje cerkvenih „načel zmirom in povsod vernim škoduje in živ „studeneč nebeških milosti suši. Duhovščina in „ljudstvo ima to vprašanje (reformo cerkvene „glasbe) reševati. Kdor mu imenitnost odreka, ta „ne razume cerkveno liturgičnega življenja. Izgovor: „Pri nas je to nemogoče!“ ne dokaže nič dru- „zega kakor to, da duhovščina imenitnost vpra- „šanja prezira, katero celó najviša liturgična avkto-

„riteta — kongregacija sv. obredov povdarja . . . .
 „Kdor ni leto za letom z nami deloval, ta ne sme
 „reči: „Ne gre!“ Poskusiti je treba, ter več let
 „delovati za reformo v potu svojega obraza, in
 „iz nebes pomoči prositi za to delo, prav iskreno
 „prositi, in če še ne gré, potem bi smeli tako
 „izgovarjati se“. Tako Dr. Witt.

Tudi pri nas ne bomo zboljšali cerkveno glasbenih razmer v enem letu, tudi ne v petih; ali zavoljo tega ne jenja dolžnost delovanja. Tem prej pak pojile, ako se bomo združili. Družba je tû, ali udov je malo. Cecilijino društvo ne dela reklam, ampak na tihem deluje. Vstanovilo je orgljarsko šolo, kar ni majhna reč, v tej šoli je več lastnih inštrumentov in učitelji tudi zaslužijo plačilo. To vse veliko stane, podpore pa je še pred kratkem malo bilo. Mlada cvetka bi bila kmalu poginila, ako bi ne bili milostljivi Knezoškof do nje napeljali živ studenec redne letne podpore po župnijah naše škofije. Milostljivi Knezoškof so blagi pokrovitelj te družbe in tudi s tem kažejo željo, da bi si stvar k sercu vzeli vsi prečastiti duhovni. S tem priporočilom sklenim in pa z željô, da bi se bistvo in duh cerkvene glasbe predružačil v čast sv. Cerkve in povečičanje Božje. Pomози Bog i sv. Cecilija!

